

J. A. Komenský: *Kancionál, to jest Kniha žalmů a písní duchovních (Amsterdam 1659)*

Komentář k faksimilovému vydání
původního tisku

Petr DANĚK

»Zpěv a neb zpívání jest hlasem rozličně províjeným (t. zhůru a dolů vznášejším a jednak spěšně skočným, jednak z nenáhla rozvlačným) sebe neb jiných obveselování: zvláště když se k tomu řeč, rozum v sobě zavnutý mající a tím liběji tak (zpíváním) plynoucí, přidá: nejvíce pak když se to k slávě moudrému Bohu, kterýž jazyku našemu to umění dal, děje.«

Jan Amos Komenský: *Kancionál*,
fol. †2^v (*Předmluva*)

Úvodní charakteristika

Kancionál, to jest Kniha žalmů a písní duchovních k chvále Boží a spasitedlnému věřících vzdělání i dávno prvé i v nově teď jazykem českým složených a nyní spolu vydaných vyšel s vrocením 1659 v tiskárně Christoffela Cunrada v Amsterdamu. Ve své koncepci navazuje na tradici bratrských kancionálů započá-

tou již na začátku 16. století. Přestože je formátem nejmenší ze všech srovnatelných děl, která mu v kontextu české kultury předcházela nebo která po něm bez ohledu na konfesi vydavatele v dalších desetiletích následovala, je výjimečný z hlediska rozsahu, obsahu, vnitřní struktury, pečlivosti redakční i typografické práce i smyslu, který editor jeho vydáním sledoval. Ve všech ohledech představuje vrcholný doklad duchovní, knižní, literární a hudební protestantské kultury českého baroka. I když autor, resp. editor *Kancionálu* není nikde jmenovitě uveden, jak bylo obvyklé v bratrských kancionálech, je zřejmé, že je jím Jan Amos Komenský (1592-1670). Napovídají tomu zmínky v dalších dílech Komenského, v jeho korespondenci a také datování předmluvy *Kancionálu* dnem 28. března 1659, kdy se Komenský dožil 67 let.

J. A. Komenský jako autor duchovních písní

Duchovní píseň je vzhledem k životnímu příběhu J. A. Komenského jeho nejsubjektivnější literární výpovědí. Často texty písní, jichž je autorem, odrážejí stavy jeho psychiky, hloubku víry, vývoj postojů k politickým a náboženským proměnám v Evropě či úvahy o smyslu lidského bytí. Zároveň Komenský navazuje na chápání smyslu písně v duchu pojetí Jednoty bratrské. Hodnota písně je v této tradici dána v první řadě textem, jeho literárními a obsahovými

vými kvalitami. Nápěv je v postavení služebném, je médiem, které hodnotu písně umocňuje a umožňuje zároveň lepší společné sdílení textu a jeho obsahu v prostředí duchovní komunity. Pokud se hovoří o autorství písně, pak je vždy myšlena především původnost literární části. Hudba je prvek proměnlivý, často uváděný jen v podobě odkazu, nebo užívaný opakovaně jako kontrafaktum, tedy v podobě obecně známého nápěvu, kterému jsou podle potřeby podkládány různé texty.

Komenský se zabýval písní z pohledu uživatele, překladatele, editora i tvůrce. S písní se setkával během celého svého života, především jako člen Jednoty bratrské. Znal důvěrně bratrské kancionály, české i německé, a písně užívané v bratrském prostředí od Jana Blahoslava až do Bílé hory. V praxi se setkával především se dvěma bratrskými kancionály, které vznikly v druhém desetiletí 17. století (*Písně duchovní evangelistské*, Kralice 1615, 1618). Zároveň ale vnímal i tradici jiných konfesí a jazykových oblastí, s kterými tu bratrskou stále poměřoval. Chronologicky nejstarším dokladem jeho překladatelské činnosti v oblasti hymnologie bylo vydání tisku *Pres Boží, to jest Kratičké rozvážení slov Jeremiáše proroka* z roku 1624, kde v závěru uvádí překlady tří významných německých reformačních písní (*Písničky tři, z německého jazyku na česko přeložené a v rytmy uvedené*), včetně Lutherovy *Ein feste Burg ist*